

Notitie

ZOOGDIERVERENIGING

INZAKE EXOTISCHE ZOOGDIEREN IN NEDERLAND

(Op basis van een advies van de Commissie Exoten)

Arnhem 2010

1. Aanleiding

De Zoogdierverseniging wordt bij de uitvoering van haar doelstelling geregeld met de problematiek van invasieve exoten geconfronteerd. Diverse vragen uit de maatschappij hebben er toe geleid dat het bestuur behoefte heeft aan een standpunt hoe deze vragen tegemoet te treden. Zij heeft een commissie ingesteld om met een advies te komen. Deze notitie is samengesteld op basis van het advies van de commissie (bijlage 2). In afwijking van dit advies heeft het bestuur besloten ook een definitie van “exoot” op te nemen en is een bijlage (1) opgenomen van “Aanwezige of op korte termijn te verwachten soorten”.

2. Achtergrond

Het Biodiversiteitsverdrag, de Convention on Biological Diversity (CBD), erkent invasieve exoten als een belangrijke oorzaak van de achteruitgang van biodiversiteit. Daarom staat in het verdrag dat landen de introductie van invasieve exoten moeten tegengaan of de gevolgen van introducties moeten beperken. Naast het biodiversiteitsverdrag schrijven ook andere internationale verdragen maatregelen voor tegen invasieve exoten. Zo staat in Aanbeveling 77 van de Conventie van Bonn een lijst met zoogdiersoorten die zeker een bedreiging voor de biodiversiteit vormen en waarvoor elke Lidstaat moet uitzoeken of uitroeiing mogelijk is. In Nederland verbiedt de Flora- en faunawet het uitzetten van dieren in het wild. Ook verbiedt deze wet het bezit van en de handel in bepaalde exotische dieren en planten.

Vroeger hebben natuurlijke barrières zoals oceanen, woestijnen en bergketens voor natuurlijke scheiding tussen ecosystemen en hun unieke soorten flora en fauna gezorgd. De mens heeft er in grote mate aan bijgedragen dat soorten buiten hun oorspronkelijke leefgebied zijn geraakt. Dit gebeurde zowel direct (bewuste introducties), maar vaak als bijverschijnsel van zijn expansieve leefwijze en zich steeds verder strekkende verkeer en handel. Deze, vaak economisch gedreven factoren hebben met de recente globalisering een explosieve groei doorgemaakt, door toenemende welvaart zijn er in westerse landen ook verschijnselen als ‘houden van exoten als huisdier’ bijgekomen. Na habitatverlies worden invasieve exoten, door de ecologische schade die ze veroorzaken, tegenwoordig aangemerkt als de grootste bedreiging van de wereldwijde biodiversiteit. Ook op economisch gebied kunnen ze voor aanzienlijke schade zorgen, daarnaast is er groeiende aandacht voor hun rol als ziekteverspreider.

Terecht zijn exoten een belangrijk thema geworden voor beleidsmakers. Wereldwijd, op Europees en op nationaal niveau is in diverse verdragen een verplichting vastgelegd om verspreiding van exoten tegen te gaan. Echter, de vertaling naar de praktijk heeft, ondanks soms niet geringe investeringen, vaak tot teleurstellende resultaten geleid. Het is duidelijk dat de problematiek een doordachte en gecoördineerde aanpak vereist en dat het belangrijk is prioriteiten te stellen.

Het huidige Nederlandse beleid aangaande exoten stamt uit 2007. In het kader daarvan is begin 2009 het LNV-Team Invasieve Exoten gevormd, dat bij zijn advisering gebruik maakt van een expertise-netwerk. De Zoogdierverseniging maakt deel uit van dat netwerk. Haar taken zijn dan voornamelijk gericht op het signaleren van nieuwe soorten en het uitvoeren van risico-analyses. Daarnaast wil de Zoogdierverseniging echter ook een eigen standpunt bepalen ten aanzien van (potentiële) uitheemse zoogdieren in de Nederlandse natuur. In 1984 is door de Zoogdierverseniging een nota opgesteld, betreffende het beheer van exoten (bijlage 1). Voor de huidige situatie zijn de adviezen daarin echter te

globaal. Eén advies uit die nota is nu, na 25 jaar, wel eindelijk uitgevoerd. Namelijk het opzetten van een speciale afdeling van het ministerie van Landbouw & Visserij (nu Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit), die zich moet bezig houden met de problematiek en het regelen van eventuele bestrijding, evenals het controleren op de naleving van bedoelde wetgeving.

3. Afbakening: Wat is een 'exoot'?

Zowel nationale als internationale instanties hanteren verschillende definities voor 'exoot' (van Dijk & de Koning, 2009). De Europese Commissie hanteert de definitie van de CBD (Convention on Biological Diversity) terwijl het Nederlandse Ministerie van LNV een eigen definitie hanteert. De Commissie Exoten richt zich in haar advies niet enkel op 'exoten' die zijn aangewezen volgens een bestaande definitie of exotelijst, maar op alle niet gedomesticeerde zoogdiersoorten die niet van oorsprong¹ in Nederland voorkomen en een bedreiging (kunnen) vormen voor:

- de inheemse biodiversiteit, bijvoorbeeld door verdringing van inheemse soorten via predatie/herbivorie of concurrentie;
- de economie, bijvoorbeeld schade aan vee, gewassen, materialen of objecten en mogelijke vervolgschade;
- de veiligheid, bijvoorbeeld schade aan dijken;
- de volksgezondheid, bijvoorbeeld als gastheer van ziektes.

DEFINITIE "EXOOT"

Er worden door verschillende organisaties verschillende definities van exoot gehanteerd (tabel). Deze definities hebben een aantal zaken gemeen, maar ook enkele belangrijke verschillen. Deze definities worden weergegeven, om een beeld te geven van de voordelen en nadelen van de verschillende vormen die de definitie "van de Zoogdiervereniging" zou kunnen krijgen. Deze verschillen kunnen een behoorlijke weerslag hebben op het te vormen en uit te voeren beleid rondom exoten door de Vereniging.

Tabel 1.1 Overeenkomsten en verschillen in kenmerken tussen verschillende definities van de term 'exoot'. bron: Van Dijk & De Koning, 2009. Wilde exotische zoogdieren in Nederland. Geïllustreerd met een risicoanalyse van de wasbeerhond (*Nyctereutes procyonoides*). Afstudeerrapportage. Van Hall-Larenstein & Zoogdiervereniging.

	LNV ¹	WEW ²	MNC ³	DAISIE ⁴	CBD ⁵	IUCN ⁶	Rode Lijst ⁷
Door direct of indirect menselijk handelen (of 'geïntroduceerd')	X		X	X	X	X	X
Wegvallen dispersiebarrières		X					
Buiten historisch of huidig natuurlijk verspreidingsareaal		X	X	X	X	X	
Gevestigd (of overlevend en zelfstandig voortplanten)		X	X		X	X	X
Na 1900 in NL							X
Uitgesloten:							
Zelfstandige binnenkomst in NL vanuit (in nature voorkomende) omliggende landen	X		X				

¹ Als peiljaar wordt 1900 gehanteerd. Inheems zijn soorten die zich voor 1900 in Nederland in het wild hebben gevestigd, al dan niet met hulp van de mens, en voortgeplant. Hieronder vallen dus ook soorten die inmiddels zijn verdwenen en soorten die na verdwijnen door de mens na 1900 zijn geïntroduceerd.

Soort waarbij voortplanting niet is aangetoond								X

- 1 Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2007, 'Beleidsnota Invasieve Exoten'.
- 2 WEW (Werkgroep Ecologisch Waterbeheer) Subgroep Exoten, 2003, 'Definitie: Wat beschouwen we als exoten?', <http://www.wew.nu/exoten/definitie.php>, accessed 2009
- 3 Milieu- en Natuurcompendium, 2008, 'Exoten in de Nederlandse fauna' (v01, 25 april 2008), <http://www.milieuennatuurcompendium.nl/indicatoren/nl1375-Exoten-in-de-Nederlandse-fauna.html?i=2-41>, accessed 2009
- 4 DAISIE European Invasive Alien Species Gateway, <http://www.europe-aliens.org/aboutDAISIE.do#>, accessed 2009
- 5 Convention on Biological Diversity, 2001, 'Invasive alien species; Comprehensive review of activities for the prevention, early detection, eradication and control of invasive alien species'.
- 6 IUCN Information Paper, 2000, 'Guidelines for the Prevention of Biodiversity Loss caused by Alien Invasive species, www.issg.org, accessed 2009.
- 7 Zoogdierverseniging VZZ, 2007, 'Basisrapport voor de Rode Lijst Zoogdieren volgens Nederlandse en IUCN-criteria. VZZ rapport 2006.027. Tweede herziene druk. Zoogdierverseniging VZZ, Arnhem.

Gekozen is voor een definitie die zoveel mogelijk overeenkomt met de hierboven getoonde definities. Dit om spraakverwarring en onnodige discussie over semantiek en definitiekwesties te voorkomen.

Definitie

"Een exotisch zoogdier is een zoogdiersoort die hier voor 1900 niet voorkwam en door direct of indirect menselijk handelen in Nederland terecht is gekomen."

Toelichting

"een zoogdiersoort die hier niet voor kwam"

Kern van de definitie is het zich bevinden buiten het natuurlijke verspreidingsgebied van de soort, zoals die was zonder inmenging van de moderne mens.

"...sinds 1900"

Soorten die voor 1900 inburgerden, kunnen worden gezien als onderdeel van het referentiebeeld voor de staat van de Nederlandse fauna. Dit kenmerk wordt ook gehanteerd door het ministerie van LNV, onder andere bij het opstellen van de Rode Lijst.

"door direct of indirect menselijk handelen"

Aankomst in Nederland kan door direct of indirect menselijk handelen. Bij dat laatste wordt bedoeld directe introductie in een ander land op dit continent, en zelfstandige verspreiding tot in Nederland. Zelfstandig ons land bereiken vanuit de natuurlijke verspreiding valt dus expliciet niet onder deze definitie.

Voortplanting

Veel definities van andere organisaties hanteren "gevestigd of zelfstandig voorplanten". Dit kenmerk is niet in de definitie opgenomen.

Ten eerste: "Zelfstandig voortplanten", wordt als kenmerk gehanteerd in de Nederlandse richtlijnen voor opstellen van Rode Lijsten. Deze is hier niet overgenomen omdat het mogelijk is dat een soort in Nederland voorkomt en niet inheems is, maar zich nog niet (aantoonbaar!) voortplant en volgens de definitie geen exoot is, maar in een onbenoemde tussencategorie valt!

Ten tweede zou de vereniging bij een dergelijke definitie achter de feiten aanlopen: als besloten wordt dat een exoot ongewenst is, en dient te worden bestreden, is het, zoals in de nota opgenomen, vanuit dierwelzijn en vanuit kosten het beste dit zo vroeg mogelijk te doen, en niet pas als het dier eenmaal aan voortplanten toe is en dan pas onder de definitie van exoot valt.

4. Exotenproblematiek

In de literatuur worden vele vormen van gevaren genoemd die de aanwezigheid van exoten kan opleveren. Deze kunnen worden samengevat in drie categorieën, te weten:

- *ecologie*. Het gaat met name om aantasting van de inheemse biodiversiteit via:
 - concurrentie;
 - predatie / herbivorie;
 - hybridisatie.
- *economie*. Het betreft schade die economische gevolgen heeft, zoals schade aan:
 - gewassen en andere (productie)goederen;
 - privé-eigendommen;
 - infrastructuur: gebouwen / wegen / waterwerken e.d..
- *pathologie* (voor mens en voor dier). Een exoot kan optreden als:
 - overbrenger van virussen, bacteriën, parasieten en schimmels;
 - veroorzaker van allergieën.
- *veiligheid*. Het gedrag van de exoot kan tot onveilige situaties voor mensen leiden, zoals:
 - hopen in dijken leiden tot een sterke afzwakking, waardoor een dijkdoorbraak kan plaatsvinden.

Het zijn gevaren die ook bekend zijn van sommige inheemse zoogdiersoorten. In dat geval worden verschillende oplossingen gehanteerd, afhankelijk van de ernst van het probleem. Ook voor exoten zou op basis van de ernst van het probleem een afweging over de uit te voeren oplossing gemaakt moeten worden. Daarom moet per soort een risicoanalyse uitgevoerd worden.

5. Kans en effect bepalen het risico

Bij het maken van een risicoanalyse van effecten van het gedrag van exoot wordt er van uitgegaan dat het risico wordt bepaald door de aard en de ernst van het effect (zijnde de kwalitatieve aspecten) en door de grootte van of de kans op dat effect (zijnde de kwantitatieve aspecten).

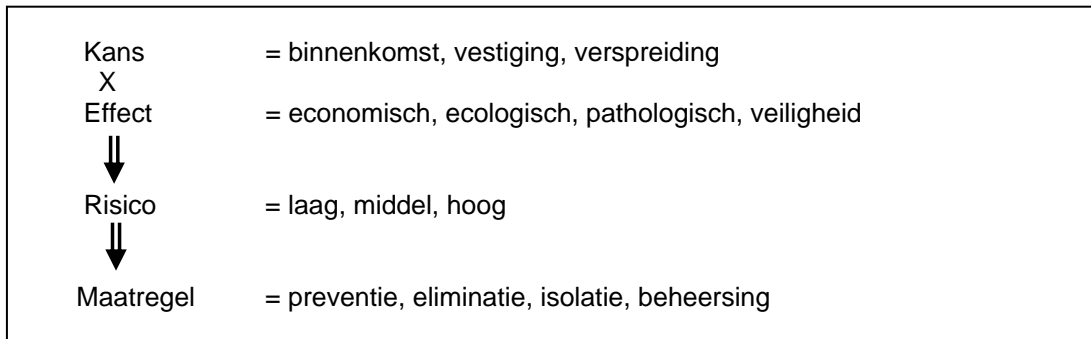
De kans op het optreden van een effect is afhankelijk van de mogelijkheden die een soort heeft Nederland binnen te komen, zich hier te vestigen en zijn areaal uit te breiden. Deze mogelijkheden worden in hoge mate bepaald door de biologie van een soort en kan aan de hand van de volgende eigenschappen worden voorspeld:

- reproductiecapaciteit;
- opportunist / specialist;
- functie / rol in oorspronkelijk biotoop.

Informatie over de volgende punten helpt de voorspelling te verfijnen:

- overeenkomst tussen het klimaat in gebied van oorsprong en Nederland;
- overeenkomst tussen het biotoop in gebied van oorsprong en Nederland;
- de natuurlijke vijanden in gebied van oorsprong;
- verdere overeenkomsten of verschillen tussen gebied van oorsprong en Nederland;
- ervaringen met de introductie van de soort in andere gebieden, al dan niet door toedoen van de mens.

Voor elke categorie (ecologie, economie, pathologie en veiligheid) kan vervolgens bepaald worden wat het mogelijke effect van de aanwezigheid van de exoot is en welk risico dit met zich meebrengt. Hieronder wordt deze analyse schematisch weergegeven.

De bovenstaand beschreven benadering kan ook gebruikt worden bij het beoordelen van het gedrag en de gevolgen daarvan van inheemse soorten. Dit betekent dat de benadering niet uitsluitend aan exoten is gekoppeld.

6. Maatregelen

Nadat de noodzaak tot ingrijpen duidelijk is geworden, moet worden afgewogen welke maatregelen genomen moeten worden. Daarbij speelt de mate van aanwezigheid een grote rol. Voor soorten die al in Nederland voorkomen (langdurig of recent) gaat het om:

- grootte van probleemgebied;
- mate van isolatie;
- aantallen.

Bij soorten die nog niet in het wild gesignaleerd zijn, maar wel in buurlanden voorkomen of in Nederland gehouden of verhandeld worden gaat het om:

- de kans op binnenkomst;
- de kans op vestiging;
- de voortplantingssnelheid;
- de verspreidingsnelheid.

Maatregelen zijn als volgt in te delen:

- *preventie*: bijvoorbeeld door binnen Nederland en Europa via beleidsbeïnvloeding te zorgen voor implementatie van internationale afspraken en voor een betere handhaving van wetten en regels;
- *eliminatie*: bij voorkeur door wegvangen en, indien gewenst en mogelijk, weer uitzetten op de plek waar de dieren thuis horen (d.w.z. in land/regio van herkomst) of deskundig laten opvangen. Vaak is echter niets anders mogelijk dan de dieren op humane wijze te euthanaseren. Welke methode ook gehanteerd wordt, het moet binnen zeer korte tijd na signalering worden uitgevoerd. Naast het in de kiem smoren van eventuele uitbreiding (bespaart o.a. kosten) is dit ook van belang om maatschappelijke 'onrust' wegens bekendheid met en gehechtheid aan de betreffende soort te voorkomen;

- *isolatie*: voorkomen dat de soort zich verder verspreid door het opwerpen van fysieke barrières; dit biedt tevens tijd om de risicoanalyse nauwkeuriger uit te werken;
- *beheren, i.c. bestrijden*: nut en noodzaak dienen wel met regelmaat middels een kosten/batenanalyse te worden geëvalueerd;
- *niets doen*: als de risicoanalyse een zeer laag risico oplevert, is de schade accepteren, mitigeren en vergoeden mogelijk, op economisch gebied, de meest efficiënte oplossing.

Er zijn een aantal voorwaarden om het bovenstaande effectief te laten zijn, te weten:

- a) het bestaan van een monitoringsysteem. Dit is nodig om de aanwezigheid van een nieuwe soort tijdig te registreren en om de ontwikkelingen daarvan na het uitvoeren van maatregelen te volgen. Hoe eerder een 'gevaar' gesignaleerd wordt, hoe minder middelen nodig zijn om het probleem op te lossen. Een goed monitoringsysteem werkt kostenbesparend. Een begin is reeds gemaakt: momenteel voert de stichting VOFF, in opdracht van het Team Invasieve Exoten, een tweejarige pilot "Signalering exoten" uit.
- b) het paraat staan van een deskundige organisatie, die de gewenste maatregelen kan uitvoeren. Voor elk nieuw probleemgeval een nieuwe en daardoor onervaren organisatie opzetten is niet erg efficiënt en waarschijnlijk ook minder effectief.
- c) het onderbrengen van levend gevangen dieren op een plaats waar ze goed worden verzorgd. Er is dus een deskundige en duurzame opvang noodzakelijk, die tevens een plan opstelt voor wat er op langere termijn met de dieren gebeurt.
- d) het combineren van de maatregelen (ook bij niets doen) met voorlichting. Exoten trekken de aandacht in het nieuws. Tijdige voorlichting moet voorkomen dat een hype of zelfs hetze ontstaat.
- e) het beschikbaar zijn van een budget. Budget is nodig voor de uitvoering van de maatregelen, maar ook voor het realiseren van de hierboven genoemde voorwaarden.

Voor de uiteindelijke keuze van de te nemen maatregel(en) speelt naast kostenoverwegingen en het bestaan van voldoende maatschappelijk draagvlak ook de praktische uitvoerbaarheid van de gedachte maatregel(en) een grote rol. Daarnaast moet er aandacht gegeven worden aan de evaluatie; niet alleen van de effectiviteit van de gerealiseerde maatregel(en) maar ook van het exotenbeleid in het algemeen.

7. Implementatie

Vanwege de internationale afspraken is de exotenproblematiek een overheidsverantwoordelijkheid geworden. Dit wil echter niet zeggen dat de oplossing of de beheersing van deze problematiek voortvarend wordt opgepakt en in praktijk wordt gebracht. Daar is enige externe druk voor nodig. De Zoogdierverseniging ziet het als haar taak om deze druk uit te oefenen, samen met verwante partijen. Hiertoe moet nadrukkelijker samenwerking worden gezocht met andere organisaties die binnen hun werkveld eveneens met exoten te maken hebben.

Daarnaast moet binnen de vereniging al uitvoering worden gegeven aan de systematiek van de risicoanalyse en aan enkele van de voorwaarden. (vrb. risicoanalyse van exotische eekhoorns) Via haar diverse communicatiekanalen kan de vereniging ook haar achterban (leden en waarnemers) oproepen waarnemingen van exoten via de website Telmee.nl door te geven. Op deze manier wordt zonder al te veel inspanning een begin gemaakt met het signaleren en het monitoren van exoten.

Literatuur

Dijk, M. van & N. de Koning, 2009, 'De problematiek van wilde exotische zoogdieren in Nederland'.
Dijkstra, V. & J. Dekker, 2008. Risico-assessment uitheemse eekhoorns. VZZ rapport 2008.10.
Zoogdiervereniging VZZ, Arnhem.

Bijlage 1 AANWEZIGE OF OP KORTE TERMIJN TE VERWACHTEN SOORTEN

Er zijn bij de Zoogdierverseniging & waarneming.nl tot heden de volgende exotische zoogdieren gemeld. Het risico op de mate van risico op invasiviteit (dwz, zich vestigen en schade toebrengen aan natuur, economie of volksgezondheid) is gegeven, gevolgd door de bron, wanneer er een uitgebreider risico-analyse is gedaan. Bron van de eekhoorn beoordelingen is Dijkstra, V. & J. Dekker, 2008. Risico-assessment uitheemse eekhoorns. VZZ rapport 2008.10. Zoogdierverseniging VZZ, Arnhem. Van soorten met een * is vastgesteld dat ze zich in Nederland in de natuur voortplanten. Deze zijn te beschouwen als gevestigd.

Het is zeer lastig om te voorspellen welke soorten op korte termijn als exoot in het wild terecht zullen komen.

Latijnse naam	Nederlandse naam	Risico
<i>Macropus sp. indet.</i>	wallaby	
* <i>Mephitis mephitis</i>	gestreept stinkdier	
<i>Erethizon dorsatum</i>	Amerikaanse stekelvarken	
<i>Dolichotis patagonum</i>	mara	
* <i>Myocastor coypus</i>	beverrat	
* <i>Ondatra zibethicus</i>	muskusrat	
<i>Potos flavus</i>	kinkajoe	
<i>Sciurus variegatoides</i>	veelkleurige eekhoorn	laag
<i>Sciurus lis</i>	Japane eekhoorn	matig
<i>Sciurus anomalus</i>	Kaukasus eekhoorn	matig
<i>Sciurus carolinensis</i>	grijze eekhoorn	zeer hoog
* <i>Callosciurus erythraeus</i>	Pallas' eekhoorn	hoog
<i>Callosciurus prevosti</i>	Prevost eekhoorn	laag
* <i>Tamias sibericus</i>	Siberische grondeekhoorn	hoog
<i>Tamias striatus</i>	Amerikaanse grondeekhoorn	laag
<i>Tamiasciurus hudsonicus</i>	Amerikaanse rode eekhoorn	matig
<i>Tamiops swinhoei</i>	Chinese boomeekhoorn	matig
<i>Cynomys ludovicianus</i>	zwartstaartprairiehond	
<i>Procyon lotor</i>	wasbeer	laag (Lammertsma & Broekhuizen, 2008)
* <i>Nyctereutes procyonoides</i>	wasbeerhond	laag (Van Dijk & De Koning, 2009)
* <i>Neovison vison</i>	Amerikaanse nerts	hoog (Dekker in prep.)
<i>Cervus nippon</i>	sikahert	
<i>Muntiacus reevesi</i>	muntjak	

Bijlage 2 Advies Cie Exoten d.d. 31 augustus 2009

Het bestuur van de Zoogdierverseniging heeft aan een door haar ingestelde Commissie Exoten gevraagd advies uit te brengen over een standpunt van de Zoogdierverseniging t.a.v. exoten in Nederland. De leden van de Commissie handelden in deze zonder last of ruggespraak en geheel op persoonlijke titel. Onderstaand advies wordt gevolgd door een toelichting, zijnde de samenvatting van de rapportage die ook aan dit advies is toegevoegd en die kan worden beschouwd als het achtergronddocument waarop het advies is gebaseerd.

Leden van de commissie: Jasja Dekker, Dana Bezdickova, Moniek van Dijk, Nico de Koning, Fred Barends en Dennis Wansink (voorzitter)

Werkwijze

Na de Algemene Ledenvergadering van 18 april 2009 werden drie voordrachten over (invasieve) zoogdiersoorten voor de leden gegeven. Deze werden afgesloten met een verzoek van het verenigingsbestuur aan de leden om zich kandidaat te stellen voor een commissie die met een advies voor een verenigingsstandpunt ten aanzien van exoten moest komen. Jasja Dekker, Dana Bezdickova, Moniek van Dijk, Nico de Koning en Fred Barends traden naar voren. Dennis Wansink zat de commissie voor. De leden van de commissie handelden zonder last of ruggespraak en op persoonlijke titel.

De commissie heeft eerst een inventariserend onderzoek naar definities, risico's en beheersstrategieën verricht. Zij kon daarbij dankbaar gebruik maken van het werk dat Nico de Koning en Moniek van Dijk in het kader van hun studie reeds voor de Zoogdierverseniging hadden uitgevoerd (van Dijk & de Koning, 2009) en de netwerken van de commissieleden. Bij zusterorganisaties (RAVON, Vogelbescherming e.d.) is navraag gedaan naar hun standpunten. Deze bleken niet te bestaan! Naar eer en geweten is vervolgens deze notitie opgesteld. Allereerst wordt ingegaan op de vraag wat in het kader van deze notitie onder een exoot wordt verstaan. Vervolgens is uitgezocht welke problemen exoten kunnen veroorzaken. De variatie in problemen en de ernst daarvan is zo uiteenlopend dat gezocht is naar een systeem waarmee een goede afweging over vervolgstappen gemaakt kan worden. In hoofdstuk 5 staat het resultaat hiervan, namelijk de systematiek voor een risicoanalyse. Dit wordt gevolgd door een opsomming van maatregelen om de effecten van exoten op drie maatschappelijke gebieden te beperken. De notitie eindigt met een serie adviezen.

De Commissie adviseert:

- (1) gezien de uiteenlopende opvattingen die er rond het fenomeen 'exoot' bestaan, te accepteren dat het minder zinvol is om een definitie van een exoot op te stellen, maar bij het vaststellen van het beleid ten aanzien van individuele soorten uit te gaan van het risico dat een niet-inheemse zoogdiersoort op vier gebieden (ecologie, economie, pathologie en veiligheid) vormt.
- (2) om mogelijke maatregelen te kunnen traceren bij een zich concreet voordoend geval, een risicoanalyse uit te laten voeren gericht op het traceren van 1. de (mogelijke) effecten (a – ecologisch; b – economisch; c – pathologisch; d – veiligheid) en 2. de kans op het zich voordoen van die effecten (gebaseerd op de biologie van de betreffende soort en ervaringen met eerdere introducties); de combinatie van effect(en) en kans(en) levert de mate van risico op.

- (3) op basis van het risico een maatregel te kiezen, lopend van preventie, eliminatie en isolatie naar beheren of niets doen; bij het kiezen van de maatregel(en) dient de (mogelijke) grootte van het probleemgebied en de daarin voorkomende of verwachte aantallen van de betreffende soort betrokken te worden.
- (4) bij beleidsmakers en publiek draagvlak te werven voor de systematiek van de risicoanalyse en in concrete gevallen voor de uitkomsten van de risicoanalyse.
- (5) in samenwerking met anderen door middel van beleidsbeïnvloeding te zorgen voor implementatie van internationale afspraken in nationale wetgeving en beleid en voor een betere handhaving van de wetten en de regels op het vlak van exoten.
- (6) samenwerking met andere partijen te zoeken om er gezamenlijk voor te zorgen dat aan de voorwaarden voor het beheersen van de exotenproblematiek wordt voldaan. Daaronder wordt verstaan:
 - het opzetten van een monitoringsysteem om de aanwezigheid van exoten tijdig te registreren en de ontwikkeling van een groep exoten, voor en na het nemen van maatregelen, te volgen;
 - het vasthouden van bestaande kennis en ervaring over exoten en het beheer daarvan in een organisatie of samenwerkingsverband;
 - het pleiten voor een deskundige opvang, welke tevens per soort een plan voor de omgang met de gevangen dieren voor de langere termijn opstelt;
 - het pleiten voor een jaarlijks budget om de uitvoering van het exotenbeleid, inclusief de eerder genoemde voorwaarden, in stand te houden.
- (7) om hetzij binnen de vereniging een werkgroep Exoten op te richten, hetzij deze taak bij de Steunstichting VZZ te beleggen, zodat bovenstaande adviezen worden uitgevoerd.